

Det døde Hav.

Af

Lektor, cand. mag. Sophie Petersen.

Den nemmeste Maade at komme til Palæstina paa er ved fra Ægypten f. Eks. fra Cairo eller Port Said at tage med den Bane, som Englænderne under Verdenskrigen anlagde gennem Sinaihalvøen og Judæas Ørken. Paa 14 Timer tilbagelægger man her den Strækning, som Jødefolket brugte 40 Aar om at gennemvandre!

Man passerer om Natten Suezkanalen paa en lille Færge mellem El Kantara Vest og El Kantara Øst og kører derefter i Nattens Løb gennem Sinai, (der gaar kun Nattog), og er om Morgenen i det gamle Filisterland. Snart naas Byen Lydda, paa hvis Jernbanestation man ser et Opslag, der fortæller, at Togene kan inddrages uden Varsel. Aarsagen hertil er de mægtige Klitstrækninger, gennem hvilke Banelinjen er ført, en Storm kan let dække Banelegemet med Sand.

I selve Palæstina benytter rejsende, undtagen paa denne Hovedrute, ikke Jærnbanen ret meget, man bruger Rutebiler, som nu gennemkrydser Landet og ogsaa gaar over Jordanfloden til Transjordanien.

Palæstinas Terræn er i sine Hovedtræk saaledes: Langs Kysten findes sandet Lavland, kun i *Karmel* ved Haifa naar Kalkstensklipper (fra Kridttiden) ud til Havet i Form af det berømte, skovklædte Forbjerg: *Karmel*, hvis højeste Top er 552 m o. H. Syd derfor ligger *Sarons Slette*, som er regnrig, saa at der kan skaffes Vand til Vanding af Haverne; sydligere endnu ligger det mere ørkenagtige „*Filisternes Land*“. Hele Kystlandet er kun 20 km bredt, længere inde hæver Landet sig i Terrasser til et Plateau, som ved *Jesreel-Sletten* deles i en nordlig og sydlig Del. *Jesreel-Sletten* er tertiær og dannet ved Sænkning af Landet; der er brudt Basalt og andre vulkanske Bjærgarter frem af Brudspalterne flere Steder, og disse nu stærkt forvitrede Stenarter udgør en frugtbar Jord. Landet kaldes ogsaa

Esdralonsletten eller betegnes med det arabiske Navn Merdsch Ibn Amir.

Nord for Jesreel ligger *Galilæas Højland* med det 562 m høje Tabors Bjærg; det er bygget af Sandsten og Kalksten fra Kridt og Eocen og er et frugtbart Land. Ved Brudranden mod Genezaret Sø findes store pliocene Tuf- og Basaltlag, og gamle Kratere og Lava-marker omgiver Søen.

Syd for Jesreel ligger et Kalkstensplateau, ogsaa fra Kridttiden (Cenoman, Turon, Senon), det strækker sig igennem *Samaria, Judæa og Idumæa*. Det er et Højland, som naar op til 500—1000 m o. H., og til begge Sider sænker sig i Terrasser. Jerusalem ligger her 800 m o. H.

Øst for alt dette Højland ligger den store Gravsænkning, som paa arabisk hedder „El Ghor“. Den er en Fortsættelse af Sænkningen i Syrien mellem Libanon og Antilibanon, men er langt dybere; den er dannet i Slutningen af Pliocæn og Begyndelsen af Diluvium og er Jordens dybeste Fure.

I Kridttiden var disse Egne dækket af Havet, hvori Kalkstens- og Sandstensbjærgarterne dannede sig. I Tertiærtiden hævede Landet sig og blev til et Højland; i Slutningen af Tertiærtiden begyndte de store Forstyrrelser i Jordskorpen, og den Indsænkning, hvori Søen ligger, blev til.

Turen med Jærnbanen op gennem Judæa er en Rejse gennem Ørken og Busksteppe. Man kører gennem snævre Dale mellem næsten nøgne Klipper, hvor der kun i den korte Foraarstid findes et Blomsterflor. Enkelte fattige Landsbyer passeres, de ser dog i alt Fald lidt bedre ud end de usle, lerklinede Hytter, hvori den ægyptiske Fellah bor. Men saare trøstesløst er det hele Landskab alligevel. Ikke meget bedre bliver det, naar man kommer til selve *Jerusalem*. Vejen fra Stationen til Staden fører forbi Stenbrud og nøgne Klipper og er støvet og ensformig. Først inden for Murene, inden for Jaffaporten og Damaskusporten, finder man det gamle Jerusalem.

Palæstina styres nu af England, der vel har bragt Ro og ordnede Forhold til Veje, men alligevel stadig har store Vanskeligheder med de to Befolkningselementer, der i Virkeligheden hver for sig betragter Landet som deres: Jøderne og Araberne. Der maa derfor tages Hensyn til begge Parter. Det Sprog, som først og fremmest tales i Jerusalem, er vel nok arabisk; men paa alle officielle Opslag og paa Mønter og Pengesedler bruges tre Sprog: engelsk, hebraisk og arabisk.

De kristne i Jerusalem tilhører den ortodokse Kirke, og før Kri-gen var de fleste Pilgrimme, som kom til Palæstina, Russere; nu er

der begyndt en ny Form for „Pilgrimstog“, idet der hvert Foraar sker en vældig Invasion af Turister, især Amerikanere, som pr. Automobil beser Landet paa 3 à 4 Dage!

En af de interessanteste Udflugter, man kan foretage fra Jerusalem, er til *det døde Hav*.

Der er i 1908 anlagt en Automobilvej, som i talrige Slyngninger snor sig fra Jerusalem til Jeriko, hvorfra en daarlig Vej fører videre til det døde Hav. Selve Automobilvejen er 35 km lang, mens den gamle

Den barmhjertige Samaritans Khan.

fol. Sophie Petersen.

Romervej, som endnu benyttes af ridende, kun er 28 km. Men det har været nødvendigt at anlægge den nye Vej i saa mange Slyngninger, for at Stigningen ikke skal blive for stærk, der er nemlig en Højdeforskel paa 1050 m mellem Jerusalem og Jeriko.

En varm Sommerdag i Juli 1930 kørte jeg ad denne Vej i Bil sammen med en Familie fra Ny Zeeland. Vi tog fra Jerusalem tidligt om Morgenen for at benytte den kølige Tid af Dagen, men fik trods det Varmen godt at føle. Fra Bibelen ved vi, at Vejen fra Jerusalem til Jeriko var øde, og det er den i Sandhed stadig den Dag i Dag. Naar man har passeret el Azareje, det bibelske Bethania, paa Oljebjærget, kommer man paa hele Strækningen kun forbi „Den barmhjertige Samaritans Kro“, ellers ser man ingen Huse blot af og til

et Beduinertelt. I den regnløse Sommertid gør hele Landskabet et trøstesløst Indtryk. Her er saa øde, at den, der kom noget til, vanskeligt vilde kunne faa Hjælp. Helt sikkert er her heller ikke, man møder kun Beduinerne med deres Karavaner af Faar og Kameler, Manden ridende, Kone og Børn gaaende, og Vejen i sig selv er ikke helt ufarlig at passere, den er smal og snor sig langs Klippesiden, ofte helt indhugget i denne, med flere hundrede Meters Afgrund til Siden.

Efter $\frac{3}{4}$ Times Kørsel naar man et Mærke, hvorpaa der staar „sea level“, nu er vi 800 m under Jerusalem og i Højde med Middelhavet. Men det gaar stadigt dybere ned omtrent til Jeriko, som ligger 250 m lavere endnu, der bøjer vi af fra Automobilvejen og kører ad en meget daarlig Vej eller rettere ingen Vej, hen over Grus og Sten til Bredden af det døde Hav, hvis Vandspejl ligger 394 m u. H. Der ligger henede blot eet eneste Hus, i dette kan man faa Forfriskninger og købe Prospektkort, og der udlejes derfra Badetøj. Det er bagende varmt, 42° C. i Skyggen, man kan se, at dette ogsaa føles af Husets Beboere, som har flyttet deres Senge op paa Taget og sover dér om Natten. Rejsebarometret viser her ved Søen en overraskende Stand: 790 mm.

Det døde Hav, Bahr Lut, „Lots Hav“, som Araberne kalder det, ligger i den store syriske Gravsænkning og har et Areal paa 920 km² (d. v. s. noget mindre end Lolland). Det er 76 km langt og cirka 15 km bredt, en Længde svarende til Sundets fra Helsingør til Falsterbo og en Bredde som Øresunds ud for Landskrona. Kysterne er begrænsede af høje Klipper, som paa den vestlige Bred, hvor de er Udløbere fra Judæa Ørken, bestaar af graa og gule Kalksten fra Kridtperioden, mens Bjærgene i Øst, Moabs Bjærg, er dannet af vulkanske Bjærgarter, overlejret af rød nubisk Sandsten og med Kalksten, ogsaa fra Kridttiden, øverst. Bjærgenes Højde regnet fra det døde Havs Overflade er omkring 1500 m. Mange Steder gaar Klipperne helt ud til Kysten, og der er ingen Forstrand. En Vandring langs Søens Bredder er derfor meget besværlig, da man ofte maa et Stykke op i Landet for at komme uden om Klinterne og derved kommer paa tværs af de bratte, vilde Kløfter, Vadierne, som skærer sig gennem Bjærgene i deres Vej mod Søen, om Vinteren er de vandfyldte, om Sommeren helt tørre. Af og til ser man ogsaa varme, svovlholdige Kilder, der har udskilt en gul Skorpe paa Strandstenene. Nogle Steder, som her ved Huset, er der dog en bred Forstrand med Sand og Rullesten. Sandet er rent Kvantssand, blandt Rullestenene findes Basalt og Flint. Her ligger ogsaa Snegle og Muslingskaller, som Jordan har ført med ud.

Dybden af det døde Hav er meget varierende i de forskellige Dele, idet der mod Syd ved Halvøen El Lissan er en lavvandet Del, hvorfra

Bunden gaar brat ned til store Dybder. Den største Dybde er 401 m, altsaa 795 m lavere end Middelhavets Overflade, hertil maa man saa yderligere lægge de omgivende Horstbjærges gennemsnitlige Højde for at faa et samlet Maal for Dybden af den Indsænkning, der er dannet; benytter vi dertil Oljebjærgets Højde, 806 m, saa faar vi en samlet Højdeforskel paa omkring 1600 m.

Karakteristisk for det syrisk-arabiske Plateauland er de store Sænkninger, som er opstaaede i ret sen Tid; f. Eks. *Adenbugten, den persiske Havbugt og det røde Hav*, som i Pliocæntiden skilte Arabien fra Afrika, og dernæst *den syriske Gravsænkning*, hvori det døde Hav ligger. Denne dannedes i Slutningen af Pliocæn og Begyndelsen af Diluvium og strækker sig fra Akababugten i Syd gennem Jordandalen ind i Syrien, hvor den begrænses af de to lange, smalle Plateauer: Libanon og Antilibanon, og ender først i Lilleasien ved Foden af den armenske Taurus. Den kaldes i Palæstina El Ghor, i Syrien, hvor den gennemstrømmes af Nahr-el Asi, Oldtidens Orontos, Bekaa eller Coele-syrien, dens samlede Længde er over 700 km.

I Istiden, for disse Egenes Vedkommende den kolde, fugtige Pluvialtid, der afbrødes af Tørhedsperioder svarende til vore Interglacialtider, udgjorde det døde Hav en vældig Indlandsø, der var fire Gange saa lang som nu og strakte sig fra Omegnen af Jordans Kilder til 75 km s. f. sin nuværende Sydkyst. Genezareth Sø og det døde Hav dannede saaledes een sammenhængende Sø, og hele Jordandalen og Jerikosletten var dækket af Vandet, som stod højt op paa Bjærgenes Sider til mindst 200 m over Nutidens Vandspejl, hvor Terrasserne ses tydeligt. Det døde Havs Vandspejl stod vist endda en kortere Tid 30 m over Middelhavets, uden dog at være i Forbindelse med dette eller med Akababugten. Samtidig laa der store Gletshere ned over Hermons og Libanons Bjærg, og det Morænemateriale, hvori Libanons berømte Cedre nu vokser, dannedes. I de regnfulde Perioder havde Søen et rigt Dyreliv; i Interglacialtiderne udtørredes den igen, og der dannedes Saltlag. I den følgende Tid blev Nedbøren mindre, og Temperaturen steg; den store Sø sank for en enkelt Gang igen at stige. Af og til havde den længere Hviletider under sin Synken, og man kan i Nutiden tælle 9 tydelige Strandlinjer med forsteningsførende Strandvolde af Grus, Kalksten og Mergel paa Bjærgene sydøst for det døde Hav. Tilsidst blev der Ligevægt mellem Fordampning og Tilløb, og Vandet blev staaende. Nu synes det atter at stige lidt: Oasen Ghor es Safije sydøst for det døde Hav staar i Fare for at oversvømmes, en Ø, som tidligere ragede op nær Jordans Udløb, er blevet dækket af Vandet, og flere Steder f. Eks. ved Djebel Usdum sydvest for det døde Hav er Forstranden forsvunden. Vandspejlet staar

nu 2 m højere end det gjorde for 30 Aar siden, døde Tamarisker og anden Vegetation staar paa Bunden langt nede i Søen, og det er nu umuligt at gaa helt rundt om denne. Sandsynligvis hænger denne Stigning sammen med Forandringer i de klimatiske Forhold: i Nedbørsmængden og Tilførslen til Søen.

Gennemsnitlig fordamper der 10 mm dgl., i Januar 2,9 mm, i Juli 16,6; paa Sciroccodage kan Fordampningen stige til 25 mm, og den er i det hele taget 10—13 Gange saa stærk ved det døde Hav som i Haifa ude ved Middelhavet og 4 Gange saa stærk som i Jerusalem paa samme Aarstid.

Vandet i det døde Hav er meget stærkt saltholdigt, allerede Hebræerne kaldte det „Salthavet“; det indeholder fra 20—26 pCt. faste Bestanddele, hvoraf Magniumklorid findes i større Mængde (9—15 pCt.) end Natriumklorid (5—9 pCt.). Endvidere findes der 2,3—3,7 Dele Calciumklorid, 0,3—1,7 Dele Kaliumklorid, 0,2—0,5 pCt. Magniumbromid, samt mindre Mængder af Mangan, Gibs, Calciumkarbonat og ganske smaa Mængder Aluminiumklorid, Jod, Jærnforbindelser og organisk Substans. Vægtfylden er 1,66 og er aftaget i de senere Aar, man har i Løbet af de sidste 150 Aar ofte maalt den paa Vandprøver hjembragt af Pilgrimme, og den var paa Lavoisiers Tid 1,24; fra 1830 til Nutiden er den stadig blevet mindre.

Man vil nu prøve at udvinde Klorkalium af Vandet, og et zionistisk Selskab har faaet Koncession for 15 Aar paa Udvingen af Kalisaltene. Man mener at kunne udvinde 100,000 kg Klorkalium aarligt og vil ogsaa søge at udnytte andre af Søens Mineraler. Den tidligere engelske Statholder i Palæstina, Herbert Samuel, sagde fornylig ved et Møde i London, at Kemikere havde beregnet, at det døde Havs Mineralier, særlig dets Kalisalte, repræsenterede, naar de blev udvundet, en Værdi paa 800 Millioner Pund. I Følge det tyske Blad „Zions Ven“ skal den arabiske Regering i Østjordan, som dog ogsaa maa siges at have en vis Ret til det døde Havs Rigdomme, stilles tilfreds med en Betaling én Gang for alle paa 1,800,000 Mark og en aarlig Indtægt af 800,000 Mark.

Saltindholdet i Vandprøver fra det døde Hav viser sig at være omtrent det samme fra Overfladen til 22 Meters Dybde, nemlig 18 pCt., men stiger derefter stærkt med Dybden og er 7—8 Meter længere nede allerede 24 pCt. Denne stærke Stigning i Saltindholdet vil selvfølgelig fremkalde en Tilstand af ustadig Ligevægt og kan sikkert kun være til Stede i en kortere Aarrække, den tyder ligesom Forandringen i Vægtfylden paa en forholdsvis hurtig Fortynding af Søens Overfladevand.

Vandet smager bittert og har et underligt oljeagtigt Udseende, det skyldes Magniumsaltene, der jo ogsaa kaldes „Bittersalte“.

Det døde Hav har et meget stort Bromindhold og kunde sikkert være en af Verdens rigeste Bromkilder, men der er endnu intet gjort for at udnytte denne Rigdom. I Bundprøver finder man udskilt Gibs, da Vandet er helt mættet med Calciumsulfat, og enkelte veludviklede Kogsaltkrystaller. Saltene i Søen stammer dels fra Flodtilløb, dels fra de mange varme Kilder, som fører store Stofmængder ud i Vandet.

Paa Overfladen træffes ofte *Asfalt* (Jordbeg) i Form af høje svømmende Øer, som pludseligt skyder op fra Havbunden, uden at man rigtig kan forklare deres Opstaaen. Vind og Bølger driver dem ind paa Bredderne, hvor Beduinerne samler dem op; der faas aarligt ca. 2000 kg Asfalt paa denne Maade. Ved Analyse viser denne Asfalt sig at indeholde bl. a. 77—80 pCt. Kulstof og 9,40 pCt. Svovl, og regnes for at være den bedste forekommende Asfalt; den bruges til Asfaltlak og er ret kostbar. Ogsaa i Kridtformationens Lag og i de diluviale Lag langs det døde Havs Kyster findes Asfaltlag udskilt omkring Asfaltkilder som store Klumper eller som Drypsten, ofte er derved Grus og Sand kittet sammen med Asfalt til et Konglomerat.

Allerede fra de tidligste Tider har man kendt Asfalten fra det døde Hav, den omtales i Genesis, hvor der fortælles, at den brugtes ved Bygningen af Noæ Ark og Babelstaarnet, og Søen kaldtes ogsaa i Oldtiden „Lacus Asphaltitis“. Man anvendte i Oldtiden Asfalt ved Balsamering af Mumier, som Medicin og til Kalfatring af Skibe, og enhver fornem Romerinde med Agtelse for sig selv havde det paa sit Toiletbord og brugte det til at farve Øjenbrynene sorte med. Senere anvendtes det især i Damaskus til Uldfarvning og til at dræbe Vinstokkens og Frugttræernes skadelige Insekter med.

Da Asfalt, som bestaar af Kulstof, Brint og Ilt, maa tænkes dannet ved Iltning af Kulbrinter, er det jo ikke til at undres over, at der i Omegnen af det døde Hav forekommer svovlbrinteholdige Petroleumskilder, som stammer fra Kridttidens Kalklag og er trængt op gennem Spalter dannet ved Tertiærtidens Jordskorpeforskydninger. De mest flygtige Bestanddele af Oljen fordamper let i det varme, tørre Klima, og de tungt flygtige Dele undergaar da en Iltning og Fortætning, hvorved Asfalten dannes, mens selve Oljen er forsvundet.

Plantevæsten omkring det døde Hav er især udviklet i Dalene (Vadierne), som fører ned til Søen. Omkring de varme Kilder, der bryder frem her adskillige Steder, træffes Alger og Mos ved selve Bassinerne, og langs Afløbets Bredder Tagrør, Neriekrat og enkelte Daddelpalmer. Om Foraaret blomstrer Liljeplanterne og Jerikorosen

(*Asteriscus pygmæus*), som i Sommertørken lukker sig tæt sammen omkring sine Frugter for først igen at aabne sig, naar Vinterregnen begynder. „Isblomsten“, *Mesembrianthemum crystallinum*, benytter i den tørre Tid sit Vandreservoir i Haarene paa Bladene, og er ligesom alle andre Planter i disse Egne godt skikket til det tørre Klima. Mange har nogle mægtige indtil 20 m lange Rødder, som kravler vidt omkring, andre har som Tamarisken en Evne til at kunne udsvede de Salte, som optages fra Jordbunden, eller er forsynet med tæt Haar-kledning, Vokslag eller æteriske Oljer, der kan nedsætte Fordampningen. De almindeligste Planter paa de flade Strækninger ved Søens nordlige Del er Malurt (*Artemisia judaica*), den tykbladede Sodaurt (*Salsola Kali*) og en Gyvel (*Retama Raetam*) med lange, bladløse, graagrønne Stængler, som har overtaget Bladenes Funktion. Foruden et Par Suaeda-Arter (Strandgaasefod) med de betegnende Navne „asphaltica“ og „maris mortui“, træffes tornede Akacier (*Zyziphus spina christe*) samt „Sodomaæblet“ (*Colotropis procera*) med de store, tykke Blade og smukke guldglinsende Frugter. Dets Indhold smuldrer helt hen, naar Frugten aabnes, det bliver til „Røg og Aske“, som den gamle Historieskriver Josefus skrev om det; han mente, det var Virkninger fra Sodomias Brand.

Langs Søens Bredder ligger en Mængde afblegede Træstammer, det er dels Popler og Eucalyptusstammer ført ud med Jordan, dels Palmestammer, som dog ikke kan hidrøre fra Søens Opland, hvor der i Nutiden kun findes faa Palmer, men maa stamme fra den Tid, hvor Jeriko hed „Palmestaden“, og hele Sletten nord for det døde Hav var een Palmeskov. Stammerne er helt gennemtrængt af det salte Vand og stenhaarde.

Dyrelivet er forholdsvis rigt i Dalene omkring Søen, man kan her træffe Sjakal, Ræv, Vildsvin, Stenbuk, Gazelle og Klippegrævling; af Fugle: Ravne, Klippeduer, Lærker, Vagtler, Agerhøns og „Glansstære“, som ruger i store Kolonier paa flere hundrede Fugle ude paa de lodrette Klippekanter, og ved Strandbredden ser man Ryler og Vipstjærter; Lammegribben, som lever af Beduinernes Faar eller slaar ned paa de mange smaa Gnavere, der bor i Klippehulerne, træffes ogsaa. Af Krybdyr findes Firben, Skildpadder og Slinger og af lavere Dyr Snegle, Skorpioner, Tusindben og mange forskellige Slags Insekter. I selve Søen er Dyrelivet meget begrænset paa Grund af det store Saltindhold; nogle Planktonorganismer, Snegle og Insekter, f.Eks. Vandkæren, kan dog klare sig i „Saltlagen“, og ved Jordanflodens Udmunding, hvor Vandet blandes med Ferskvand, kan man i Overfladen træffe Fisk paa Floden. Her stiller Munkene fra Klosteret deres Ruser

op, og Isfuglen slaar sig ned; hvert Øjeblik er der ogsaa Bytte for begge Parter! Kommer Fiskene for langt ud i Søen, dør de hurtigt, og man ser dem med Bugen i Vejret drive som Vraggods ind paa Bredden, hvor Aadselgribbene er parat til at slaa ned paa dem. Ogsaa paa Steder, hvor der er submarine Kilder, kan smaa Brakvandsfisk klare sig.

Nær Badepladsen paa det døde Hav Nordkyst har man bygget en Dæmning og afspærret en lille Del af Søen, her lader man Vandet fordampe og benytter de store *Saltskorper*, som udskiller sig. Andre Steder, f. Eks. paa Vestkysten, driver Beduiner og Fellaher en lignende Fremgangsmaade for egen Regning og sælger Saltet i Jerusalem, hvor man omtrent udelukkende bruger Salt fra det døde Hav. Man maa passe paa ikke at lade Vandet tørre fuldstændig ind, da man i saa Fald ogsaa faar „Bittersaltene“ med, og Saltet er da ubrugeligt.

I medicinsk Henseende har Vandet fra det døde Hav en vis Betydning, allerede i Oldtiden tilskrev man det helbredende Virkninger, som omtales af Galén og Julius Africanus, Saar læges hurtigt efter Bade i det døde Hav, og Araberne bader meget deri for at blive af med deres Rheumatisme; dets Bromindhold er ogsaa godt mod Nerve-lidelser.

Det er ikke helt ufarligt at sejle paa det døde Hav, der kommer ofte voldsomme Strømme, som pludseligt sætter Vandet i stærkt Op-rør, Bølgerne slaar paa Grund af Vandets høje Vægtfylde med en vældig Kraft mod Skibssiderne og kan let slaa et Fartøj i Stykker, da dette ligger for højt, fordi Opdriften er saa stor, og derfor let kæntrer. Baade Træ og Metal løber an og ætzes af det salte Vand, saa at Skibene springer læk, og Bølgesprøjtet irriterer Huden og Øjnene hos de søfarende. Storme plejer dog hurtigt at lægge sig, og Søen faar igen sin smukke grønligblaa Farve.

Eggen omkring det døde Hav har lige fra Tertiærtiden været Genstand for store Jordrystelser, som fortsattes ind i Kvartærtiden, og den Dag i Dag kan ytre sig i Form af Jordskælv.

Ved Djebel Usdum, som ligger i den sydlige Del af Søen, har man fundet store Forskydninger i Istidslagene, her mener man, at Sodoma og Gomorra har ligget. Djebel Usdum 5: Sodoms Bjærg er en Bjærgryg paa ca. 70 ms Højde, som bestaar af Stensalt og Gips dannet i en Interglacialtid. Her ved den lavvandede Del af det døde Hav har Siddems Slette været, hvor de to Byer laa. Jorden er meget rig paa Asfalt, Petroleum og Svovl, som let kan komme i Brand ved Selvantændelse eller Lynnedslag. De brændende Masser vil da

kunne slynges højt op i Luften, og det kan regne med Svovl og Ild fra Himmelen. Ved en Jordrystelse kan Siddems Dal have sænket sig nogle Meter, og Salthavet har da bredt sig over Sletten. En Støtte, der lignede en Kvindeskikkelse, gav senere Anledning til Sagnet om den Straf, som ramte Loths Hustru.

Baade Orontes- og Jordandalen samt den syriske Kyst er fra de ældste Tider til nu stadig blevet ramt af *Jordskælv*. I Bibelen fortælles foruden om Sodomas og Gomorras Undergang ogsaa om andre Jordrystelser, f. Eks. i 1. Sam. 14, 15. Amos 1,1 og Sach. 14,5. Romerne beretter om en Mængde Jordskælv i Syrien og Palæstina, f. Eks. 184 f. Chr. i Antiochia, 64 f. Chr. i Palæstina, 37 og 31 f. Chr. i Jordandalen, 33 ef. Chr. i Jerusalem o. s. v., og saaledes har det fortsat sig op igennem Tiderne, hvert Aarhundrede melder om ikke helt faa Jordskælv i disse Egne. 1927 rantes saaledes Jerusalem af en stærkere Jordrystelse. Ved Jordskælvne kommer ofte større Mængder Asfalt frem, og Vandet bobler voldsomt ude paa Søens Dyb. Ved Jordrystelserne i 1834 og 1837 skete dette i rigt Maal, og Beduinerne flaadede sig ud til de svømmende Asfaltøer og bugserede dem ind til Kysten, hvor de solgtes for store Penge.

Korsfarerne kaldte det døde Hav „Djævehavet“ og nærrede stor Frygt for denne mærkelige Sø, hvor det til Tider boblede voldsomt, mens underlige sorte Masser steg op af Vandet, hvor der lugtede af Svovl langs Bredderne, og hvor alt Dyreliv var udelukket.

Fra det døde Hav kører vi videre til *Jordan*.

Denne Flod kommer fra Antilibanon, gennemstrømmer først Søen Bahr el Hule (2 m o. H.), Oldtidens Merom, og derefter Genezaret Sø (208 m u. Havet). Herfra løber den mod Syd med et meget stærkt bugtet Løb gennem Rørtykninger og Krat. Først gennem Flyvefotografier, optaget under Verdenskrigen, har man rigtig faaet Klarhed over det meget bugtede Løb. Til Jordan strømmer mange Regnbække, men kun faa Bifloder, som til Stadighed fører Vand. I Jordandalen kan man dog ved kunstig Vanding dyrke en Del subtropiske Planter. Jordan er en roligt flydende Strøm, hvis Bredder er bevoksede med Tagrør, Tamarisk, Eufratpoppel og Nerier. Man synes maaske ikke, at den er særlig bred, men maa saa huske paa, at det i disse Egne er et meget sjældent Syn i det hele taget at finde Bække, som ikke løber tørre i Sommertiden.

Fra Jordan gaar Turen til Jeriko, her ligger dels det moderne Jeriko, nærmest en Landsby med spredte Huse, dels det gamle Jeriko, hvor man fornylig har fremdraget den gamle Stad med dens svære, men løst byggede Mure.

Fra Jerusalem ser man i klart Vejr Moabs graa Bjerge tegne

sig skarpt mod den blaa Himmel. De ligger paa den anden Side af det døde Havovre i *Transjordanien*. Derved forstaaer man officielt det Rige, som ligger Øst for Jordan og Syd for Jarmuk-Floden. Det styres af en indfødt Hersker, Emir Abdallah, Broder til Kong Faissal af Irak. Dog har England ogsaa Mandat over dette Land, og engelske Regeringsemedsmænd udøver i Egenskab af Kong Abdallahs „Raad-givere“ Kontrol med Rigets Styrelse. Residensstaden er Amman, men som det sømmer sig for en Fyrste over et overvejende Beduinerfolk, opholder Kongen sig ofte i en Teltlejr, der kan opslaas forskellige Steder i Landet.

Næsten hele Befolkningen er muhammedanske Arabere. Zionisterne har ingen Kolonisationsrettigheder her, de har kun Lov at bosætte sig vest for Jordan. Zionismen, den religiøs-nationale Bevægelse blandt Jøderne, der gaar ud paa at genskabe en jødisk Stat i Palæstina, fik jo ved Verdenskrigens Slutning politisk Betydning, idet den gav England Anledning til at modsætte sig Palæstinas Indlemmelse i en syrisk Stat under fransk Beskyttelse. I Balfour-Deklarationen af 2. November 1917, som i 1918 blev anerkendt af de andre europæiske Stormagter, lovede England at støtte Oprettelsen af et nationalt Hjem for Jøderne i Palæstina, dog saaledes, at det ikke kommer i Strid med de borgerlige og religiøse Rettigheder hos de ikke-jødiske Samfund i Landet. Araberne ser selvfølgelig skævt til Jøderne, som ved Hjælp af rige Troesfællers store Pengegaver køber Palæstinas Jord tilbage, den Jord, som Araberne har ejet i over 1300 Aar. Derfor maatte der sikres Araberne et Sted, hvor *de* alene havde Ret til Jorden, og dertil fik de saa Transjordanien.

Her bor ogsaa nogle Tscherkessere, som i 1860erne udvandrede dertil fra Kaukasus efter Russernes Erobring af Landet. De mente her bedre at kunne leve efter deres muhammedanske Tro end i Rusland.

Spørgsmaalet Jøder og Arabere i Palæstina har to Sider og er slet ikke saa lige til. Selvfølgelig gavner det Landet, at Jøder bor og virker i Palæstina, men man kan ogsaa godt forstaa, at Araberne er Modstandere af en Stormagtspolitik, som paatvinger deres Land en Zionistbevægelse, der kan ende med, at Araberne frakøbes deres Jord og tvinges ud af Landet. Kun hvis Zionismen fremmes i Forstaaelse med den arabiske Befolkning, tør man vente en Fremtid med Fred og Kultur for Jødeland.